

Juryrapport NSV-dissertatieprijs 2013

Uit te spreken op 28 mei 2014 door de voorzitter van de jury, prof. dr. Jacques Tacq

De Nederlandse Sociologische Vereniging NSV bekroont eenmaal per twee jaar de beste sociologische dissertatie die in de twee voorafgaande jaren aan een Nederlandse universiteit is verdedigd. Daartoe nodigt zij elk van de opleidingen Sociologie uit, de haars inziens beste dissertatie voor te dragen, verdedigd aan de eigen universiteit. Voor de jaren 2011 en 2012 waren de volgende vijf dissertaties voorgedragen:

Tim Huijts, *Social Ties and Health in Europe, Individual Associations, Cross-National Variations and Contextual Explanations* (Radboud Universiteit Nijmegen)

Judith Raven, *Popular Support for Welfare State Reforms. On Welfare State Preferences and Welfare State Reforms in The Netherlands* (Erasmus Universiteit Rotterdam)

Tobias Holger Stark, *Integration in Schools. A Process Perspective on Students' Internethnic Attitudes and Interpersonal Relationships* (Rijksuniversiteit Groningen)

Wouter Steenbeek, *Social and Physical Disorder. How Community, Business Presence and Entrepreneurs influence Disorder in Dutch Neighborhoods* (Universiteit Utrecht)

Saskia Welschen, *The Country we are supposed to be. 'Born free' South Africans talk about their Nation* (Vrije Universiteit Amsterdam.)

De opleidingen van de Universiteit van Amsterdam en Tilburg University zagen helaas af van voordracht van een dissertatie verdedigd in de twee bedoelde jaren.

Op verzoek van de NSV heeft een jury bestaande uit prof. dr. Ton Bevers (emeritus Rotterdam), prof.dr. Wim Knulst (ex- SCP, emeritus Utrecht en Tilburg) en mijzelf, prof. dr. Jacques Tacq (emeritus Katholieke Universiteit Leuven), zich over de vijf dissertaties gebogen. De jury was vrij in haar keuze van criteria voor de beste dissertatie. Ze was het onderling eens over het belang van theoretische, empirische alsook maatschappelijke relevantie.

Alvorens tot een oordeel te komen heeft de jury zich afgevraagd hoe om te gaan met het verschijnsel van meervoudig auteurschap. In toenemende mate zijn dissertaties bundels van artikelen – vaak reeds verschenen in *peer-reviewed* tijdschriften – die zijn geschreven door

wisselende combinaties van promovenda of promovendus, promotor, co-promoter en soms nog anderen. De uiteindelijk verdedigde dissertatie is daarmee teamwerk geworden. Sociologisch promotie-onderzoek in Nederland lijkt te verschuiven van een geesteswetenschappelijke naar een natuurwetenschappelijke praktijk. Drie van de vijf voorgedragen proefschriften zijn, blijkens gezamenlijke deelpublicaties, in mindere of meerdere mate vrucht van een dergelijke samenwerking. Hoe dit teamwerk te vergelijken met het klassieke eenvrouws- en eenmanswerk? De jury kon weinig anders dan alle inzendingen beoordelen als werkstukken op naam van een afzonderlijke persoon. De keuze voor een winnend proefschrift kon daardoor, in geval van teamwerk, mede een erkenning zijn voor daarin aanwezig extra rendement van teamarbeid en van voortbouwen op bijzondere expertises bij de onderzoekschool.

*

De jury heeft na rijp beraad besloten dat één van de vijf de prijs van beste dissertatie in 2011 en 2012 verdient: de dissertatie *Integration in Schools. A Process Perspective on Students' Internethnic Attitudes and Interpersonal Relationships* van Tobias Stark.

*

Starks werk sluit aan bij twee grote empirische tradities in Nederland: de onderwijsresearch en de sociografische benadering, beide met een sterke klemtoon op methoden en technieken. Zijn werk heeft echter ook een belangrijke theoretische inzet.

Starks vraagstelling getuigt van een grote maatschappelijke relevantie: het betreft de vraag of het etnisch mengen van leerlingen in schoolklassen positief of negatief is voor de integratie van allochtone kinderen in de Nederlandse samenleving.

Wat de theorievorming betreft wordt dikwijls gesteund op de contacthypothese van Allport (1954), volgens dewelke persoonlijk contact tussen leden van verschillende etnische groepen aanleiding geeft tot een positievere beeldvorming. Aangezien bepaalde studies geen samenhang tussen contact en beeldvorming en enkele zelfs een negatieve samenhang te zien geven, vraagt Tobias Stark zich af of er voor deze tegenstrijdige resultaten een verklaring kan worden gegeven. Hij breekt een lans voor een alternatieve verklaring waarin de klemtoon ligt op dynamisch procesdenken (een longitudinale analyse wordt gemaakt) en op netwerkdenken (interacties tussen leerlingen worden mede in de analyse betrokken). Door de context (schoolklas) mee in de analyse op te nemen krijgt het onderzoek ook een *multilevel*-karakter.

De contacthypothese blijkt te simplistisch. Contact leidt niet enkel tot positieve beeldvorming (*positivity bias*), maar dikwijls ook tot negatieve interetnische beeldvorming als resultaat van negatieve contactervaringen. In eerder onderzoek is dit over het hoofd gezien. En aangezien positieve contacten bij individuele leerlingen tot positieve beeldvorming en negatieve contacten

tot negatieve beeldvorming leiden, werden deze twee effecten op schoolklasniveau samengevoegd en leek het alsof er geen effect was, een schoolvoorbeeld van *ecological fallacy*.

In eerder onderzoek is ook het verschijnsel van etnische “se”gregatie bestudeerd en ook hier blijkt de theoretische verklaring te simplistisch. De etnische competitietheorie stelt dat een school met grotere etnische verscheidenheid een kleinere meerderheidsgroep kent en daarin zouden leerlingen een sterkere voorkeur ontwikkelen voor vrienden van hun eigen etnische groep. Maar dan wordt de mogelijkheid over het hoofd gezien dat leerlingen liever vrienden van een andere groep kiezen dan helemaal geen vrienden te hebben. Aan de hand van computersimulaties heeft Tobias Stark het ontstaan van vriendschapsnetwerken en de gevolgen daarvan voor etnische segregatie onderzocht. Hij vond inderdaad dat segregatie kan toenemen naarmate de etnische minderheid groter wordt, ook al blijven de voorkeuren van leerlingen voor vrienden van de eigen groep dezelfde. De reden hiervoor is dat minderheidsgroepen vrienden van de meerderheidsgroep kiezen als hun eigen groep te klein is.

Naast het ontstaan van vriendschappen heeft Stark ook aandacht voor beleid. Hij vraagt zich af of integratieprogramma’s die integratie willen bevorderen door de samenhang van meningen tussen deelnemers (homofilie van meningen) te stimuleren, succesvol zijn en komt tot de conclusie dat dit heel erg afhankelijk is van de context waarbinnen die programma’s plaatsvinden. Programma’s die homofilie van meningen willen stimuleren kunnen tot etnische segregatie leiden, want als er samenhang is tussen etniciteit en meningen, dan behoren de vrienden die op basis van interesse worden gekozen tot dezelfde etnische groep en ontstaat er scheiding van groepen, dus “se”gregatie. Het is daarom voor beleidsmakers en leerkrachten van groot belang de context eerst te bestuderen alvorens interventie toe te passen.

Het proefschrift van Tobias Stark heeft een boeiende probleemstelling met een grote maatschappelijke relevantie. Het biedt een nieuwe verklaring voor tegenstrijdige resultaten tot nu toe over de effecten van etnische integratie op de beeldvorming van leerlingen onder elkaar. Het maakt gebruik van een grote dataset die door Stark zelf is geïnitieerd en gecoördineerd. Het heeft aandacht voor causaliteit (onderzoek naar de oorzaken van integratie), voor dynamica (gebruik van longitudinale analyses op verschillende momenten in de tijd), voor analyse-niveaus (gebruik van multilevel analyse voor geneste designs), voor interacties (door het betrekken van netwerk-dynamica in de analyses) en voor hypothetische opties (door het gebruik van computer simulaties). De gebruikte methoden zijn bijzonder geavanceerd. Al met al een complexe analyse op een rijk databestand, uitgevoerd op een manier die theorie en onderzoeksmethoden op het gebied van groepsdynamiek – in Nederland nog niet zo vaak onderzocht – verder zal helpen.

De jury is verheugd, deze dissertatie van hoge kwaliteit, namens de Nederlandse Sociologische Vereniging te kunnen bekronen. Ik verzoek nu Tobias Stark zijn prijs in ontvangst te komen nemen.